

A katedrán, nem katedratörténészként: Michelet-előadások az 1848-as forradalmak előestéjén

Jules Michelet:

Leçons au Collège de France, 1847

Publiées par Ambrus Miskolczy avec
la collaboration de Imre Szabics
et Patrick Quillier

(Europica Varietas. Série de documents et
d'études de la Chaire de Philologie
Roumaine de l'Université Loránd Eötvös
à Budapest.

Collection dirigée par Ambrus Miskolczy)
Argumentum Kiadó nyomdaüzeme,
Budapest, 1999. 192 old.

A tizenkilencedik század kutatója Magyarországon általában olyan fajta kutató, akiről eléggé jól lehet tudni, mit csinál, mióta és feltehetően még meddig. Ezzel szemben Miskolczy Ambrus a meglepetések története: rendszeresen képes váratlan dolgokkal előállni. Itt van például ez a szépen bevezetővel ellátott kötet, amely korrekcióját alá rendezésben tartalmazza Jules Michelet a francia forradalomról tartott 1847-es előadásának (ismeretlen román hallgató lejegyzésében Bukarestben megőrzött) gyakorlatilag követhetetlenül csapongó, helyenként a tényzerűség minden követelményét mellőző szövegét.

Mit kezdett mindezzel a közreadó történet-sz-filológus, és mit kezdjünk vele mi?

Alighanem félrevezető volna azzal a szándékkal olvasnunk az előadásokat, hogy belőlük szerezzünk ismereteket Michelet-ről, a történelemről vagy a francia forradalom történetéről. Jules Michelet, *au fur et au mesure*, a legnagyobb francia historikus: nemzeti intézmény, mint ahogyan maga a Forradalom is az. Alfa és Ómega e kettő: François Furet, mikor már mindent tudott és mindent meg-
ért a forradalomról, utolsó szemináriumain

a *Le Peuple*-öt kezdte olvasatni. Miskolczy, tapintattal, nem is ártja bele magát ilyen kényes belügyekbe: maga utal arra, hogy e szöveg ilyen formában csak szerény függelék lehet az életműnk (illetve azon belül is az írott előadásvázlatok már rendelkezésre álló kiadásának), módot ad annak összehasonlítására, amit Michelet „mondani akart, és amit elmondott” (8. o.). Ugyanczen nézőpontból érthető meg a történeti-magyar-
rázó jegyzetek teljes hiánya: hogyan világít-
suk meg Budapestről azt, aki Párizsban maga a világító farsz?

Az előadások szövegéből inkább csak azt tudhatjuk meg, mit eredményezett a *proféta* Michelet-nek, a Collège de France-nak és az 1847. évnél ez az egyszeregyüttállása.

Mert hiszen a Collège de France maga is nemzeti intézmény: szabad bejárású iskola, ahol a francia tudományosság eredményeit egyrészt (például Michelet korában a hölgyek számára) népszerűsítő, másrészt (a mindenkor külföldiek számára) igehirdető jelleggel fölmutatják. A Collège de France pad-soraiból nézve – túlozni fogok, de ezt, mint tudjuk, csak úgy tehetem, ha van mit el-
tulozni – akár úgy tűnhetnék, a franciák hiva-
tottak arra, hogy a globális progresszió tu-
dományos hozadékát szintetizálják, és a jövő trendjeit (megannyi Dior *philosophe*) előre meghatározzák. (Az előadásokat hallgatva a kép persze emberibbé válik: hallotta már magyar diák a száz nyelven beszélő általános-
nyelvész-legendát a Collège de France kated-
ráján magyarul megszólalni.)

Személynek, helynek és időnek eredő-
jével szembesülve azt is tekintetbe kell ven-
nünk, hogy 1847-ben Michelet számára a ta-
nítás csak másodlagos fontosságú elfoglalt-
ság volt: ebben az időszakban a mágus min-
den figyelmét a Nagy Mutatványra: *A fran-
cia forradalom történetére* összpontosította –

első kötete a szóban forgó előadásokkal egy időben jelent meg. Az 1847-es, *Mirabeau és a forradalom szelleme* című előadássorozat, melynek tavaszi és nyári szemeszterre egyaránt hat-hat előadásból állt, erősen magán viseli a lázas hónapok lenyomatát. A kurzusok szövegét és a Michelet-naplókat kiadó, a jelen kötet munkálatait is figyelemmel kíséző Paul Viallancix így ír minderről: „Michelet ezt az előadását a Collège de France-ban a forradalom nagy férfiúinak akarta szentelni. Az első két előadás során Mirabeau személyiségét és politikai eszméit tanulmányozta. Azonban, meglepetve hallgatóságának és a sajtónak hívós fogadtatásától, nem készített újabb portrékat, hanem a hátralevő négy előadás során a forradalom szelleméről és a forradalom történetéről szóló szabad elmélkedéseknek adta át magát.” (Michelet, Jules: *Journal*. Tome I. (1828-1848). Éd. Paul Viallancix, Paris, Gallimard, 1959. 911-912.) Az első két alkalom szövege, úgy tűnik, nem maradt fenn az ismeretlen román hallgató jegyzetei között, így a jelen kiadás február 25-ével, az első szabad elmélkedéssel kezdődik.

Nehéz volna felfedeznünk e nyilvános meditációk szöveg-szövevényében valamiféle rejtett tematikus vezérfonalat. Talán Michelet nem is követett semmi effélet: naplója szokásosan szűkszavú bejegyzései csupán azokat a hívószavakat tartalmazzák, melyeket első olvasásra mi magunk is a margókra jegyeznénk. E bejegyzések közlésével egyben teljesíteni remélem recenzensi tisztemnek a tartalomismertetésre vonatkozó részfeladatát:

„febr. 11.: Első előadás: *Mirabeau*.”

febr. 18. és 25.: Nincs bejegyzés. [!]

„márc. 4.: Negyedik előadás: *tanulmányozni a történelmet, lenézni a történelmet*. Példa: Quinet, Michelet, Mickiewicz”

„márc. 11.: Ötödik előadás: *gyerünk! elszakadni a legendától*.”

„márc. 18.: Hatodik és utolsó előadás: a forradalom a katolikus és a kommunista propaganda között”

„máj. 6.: Első előadás a második szemeszterben: *egy pap, Sieyès; a vallás, a nép, a Federációk*”

„máj. 20.: Második előadás Voltaire és Rousseau odaadásáról”

„máj. 27.: Harmadik előadás: *a 18. század ideálja a sziget*”

„jún. 3.: Negyedik előadás: *Mably, Görögország*”

„jún. 10.: Ötödik előadás: *Róma*”

„jún. 17.: Hatodik előadás: összefoglalás”.

(*Journal*, I. 661-666.)

Ha van valami, ami egyben tartja a tárgyaiban szeretgazgó kurzust, akkor az a közmondásos michelet-i profétikus hév egysége-sítő ercje. Michelet alapvető tanítása a nemzetről, a nemzetnek ezeken a szabad elmélkedéseken keresztül is érvényre jut: a francia forradalom fő eredménye az, hogy az etnikai sokféleségből és a társadalmi széttagoltságból, elsősorban a Federáció-ünnepk kohéziós erejének és a koalíciós háborúknak köszönhetően, egységes népet teremtett. A história egyfelől az az integratív tudomány, amelynek az egységtudatot óvnia és ébren tartania kell Franciaországban, míg Franciaország a maga részéről az az integratív erő, amely Európa országait ugyanezen az úton elindíthatja, sőt e folyamat betetőzéseként az emberiség nemzetei között megteremtheti a harmóniát.

Közel vagyunk 1848-hoz, de még *előtte* vagyunk: azok a kortársak, akik a későn jövő, a franciák által mutatott útra lépni készülő nemzetek fiaiként a Collège de France bezárt kapuja előtt tolongtak, arra vártak, hogy az előadóterem hangulata révén az élő, folytonos forradalom részesei legyenek, nem tudván, hogy a Michelet-előadások korszaka rövidesen az 1848 forradalmihoz és a Louis Bonaparte brumaire 18-ájához vezető tévútként, bohózatként fog, ha szabad Karl Marx sarkos megfogalmazásával szólnom, lelepleződni.

Miskolczy Ambrus a maga Michelet-olvasatában nagy eszmetörténeti érzékenységgel erre a tematikára helyezi a hangsúlyt. Előszavában is a vátesz Michelet közép- és kelet-európai fogadtatástörténetének vázlatos bemutatását nyújtja, míg szellemesen elegáns függelékében olyan forrásokat közöl, amelyek e tekintetben polemizálnak egymással. Alfred Meissner *Skizzen aus Paris*.

I. *Eine Vorlesung bei Michelet* című gyanútlan és gunyoros karcolatával 1847-ből egyfelől Vasvári Pálnak az *Életképek*ben megjelent Michelet-apológiáját szembeesíti, másfelől pedig magának Meissnernek 1884-ben megjelent önéletírását, ahol ő maga is a forradalom előérzetét látja (utólag) eluralkodni már Michelet és Mickiewicz egykori Párizsában (175. o.).

Az osztrák birodalom nemzeti, köztük a magyarok 19. századi józanabb liberaliz-

musának és a francia, a lengyel vagy éppen az orosz mintájú messianizmusnak esetleges érintkezési pontjait, kölcsönhatásait kutatva a válaszokért nem utolsósorban Jules Michelet előadásainak tágabb szövegkörnyezetéhez kell majd fordulnunk. Miskolczy Ambrosius Michelet-kiadása és -kommentárja az első között hívta fel erre a figyelmet.

Gángó Gábor